

Xitsonga

Ntlawa wa

Mukhuhlwana

5c

Room to Read

**Mkhuhlwana
Xitsonga
Ntlawa wa 5C**

ISBN: 978-1-77981-191-2

© 2023 Ulwazi Lwethu African Languages Literacy Project

Mutsari: Room to Read

Muhundzuluxeri: Vutivi Shirinda

Muendli wa swifaniso: Riaan Muller

Nkhaviso na mpapfarhuto: Rock Bottom Graphic & Design

Nkandziyiso wo sungulaku kandziyisa 2023.

Mukhuhlwana

Room to Read

Musa u tirha hi matimba swinene. U tirha ku suka
nimixo ku kondza ku va vusiku. Na hambiloko ku
titimela, a nga ambali swiambalo swo kufumela.
Sweswi i khomiwile hi mukhuhlwana.
I mukhuhlwana wo biha. Wa vabya swinene.

Musa u ti paluxile eka xirhami. U le ku rhurhumerini na ku hetshemula. U na dari. Musa wa vabya swinene.

“Mukhuhlwana lowu wu na khombo, wu ta ndzi dlaya,” ku vula Musa. “A ndzi naveli swakudya. A ndzi naveli nchumu. Masocha ya miri wa mina ya tsanile.”

N'wana wa yena Karabo wa vilela. “Tata wa mina a nga dji kumbe ku tlela. O tshamela ro hundzuluka,” ku vula Karabo. Karabo u pfukile ka ha ri mixo swinene, u yile entshaveni. U vuyile na tiya ya ntshava. Xana Musa u ta yi nwa? Karabo u yi virisile ivi a yi nyika tata wa yena Musa. Musa u bakanyile bikiri ivi murhi wu halaka.

“Tatana xana a mi lavi ku hola? Xana hikokwalaho ka yini mi halata murhi? Xana mi ta horisiwa njhani?” ku vula Karabo.

Karabo u tshama na tatana wa yena loyi a holaka mudende. Manana wa yena i mutirhi wa le ndlwini edorobeni naswona u vuya ekaya ka n'we hi nhweti. Karabo u berile mana wa yena riqingho hikokwalaho ka xiyimo xa le kaya. U n'wi tsundzuxile ku xavela tatana wa yena mpfanganyiso wa mukhuhlwana.

Karabo u tsutsumile hi xihatla a ya khemisi ivi a vuya na mpfanganyiso wa mukhuhlwana.

U wu nyikile tata wa yena, u wu nwili ivi a etlela khwatsi.

Musa u hundzulukile ivi bodlhela ra murhi ri wan a ku fayeka. Yoo! Bodlhela ri fayekile. Xana ndzi ta horisa ku yini? Murhi lowu wa durha.

“Tatana, bodhela ra murhi ri fayekile naswona murhi wu halakile,” ku vula Karabo. “Yoo jaha ra mina a ku ri nghozi,” ku hlamula mukhalabya loyi a languteka a ri karhi a vilela.

Namadyambu Karabo u tshamile a ri yexe ekamareni yak u hungasela eka yona a ri karhi a vona mavonakule. Mianakanyo ya yena a yi ri kule tanihi leswi a ehleketa hi vuvabyi bya tatana wa yena. Rinoko ra yena yi kokiwile loko a twa va vulavula hi vuvabyi bya khombo eka mahungu. A va vulavula hi COVID- 19 leji nga dlaya vanhu vo tala laha misaveni. U sungurile ku chava.

Bodhela ra murhi ri fayekile. Mukhuhlwana na wona se wa nyanya. Miri wa Musa hinkwawo wa pandza. A nga pfuneki. Karabo u ehleketile hi mukhuhlwana lowu wa khombo. “Sweswi ndzi mi yisa etlilniki mi ya kamberiwa,” ku vula Karabo. Musa na mahlo ya yena ya pfulekile ya humele ehandle, u dzungudzile nhloko ivi a ku, “A ndzi yi kwalano.”

Nimixo Karabo u yile emavhengeleni ku ya xava phepha hungu tanihi ntolovelo. Eka pheji ra le mahlweni a ku tsariwile COVID -19 vuvabyi bya khombo hi maletere yo dzhwihala.

Loko a fika, u tshamile ehansi ivi a hlaya tsalwa hi vukheta. A ri hlamusela swikombiso swa vuvabyi na leswaku vanhu va fanele ku kamberiswa.

Karabo se wa vilela. U yile ekamareni ya tata wa yena, a n'wi languta a etlerile emubedweni a ri karhi a nga pfuneki. Mukhalabye u hetshemula na ku khohlola swi nga heli. U tekile phepha hungu ivi a ri veka emahlweni ka tatana wa yena leswaku a ri hlaya. Musa u hlayile, a languta n'wana wa yena ivi a languta ekule.

Musa u hetile siku a ri karhi a hundzuluka. Karabo u le ku kombeleni ka tata wa yena. “Ndza kombela tatana, a hi fambeni etlilniki. Ndza mi xavelela.” Musa u langutile ehansi.

Karabo u pfunile tatana wa yena ku va a yima, va ta emovheni ivi a chayela a n’wi yisa etlilniki.

“Pfunani, ndza kombela pfunani! Ku huwelela Psharla. Vaongori va tisile xitulu xa mavhilwa. Va n’wi yisile eka kamara ya ku kambela ka yona.

Musa u kamberiwile hi dokodoela. Musa na n'wana wa yena va kamberiwile COVID- 19. Va n'wu nyikile mirhi na ku n'wi lerisa ku yi nwa. Va n'wi tlhavile na nereta. Musa u khomiwile hi vurhongo.

Vaongori va tsundzuxile Karabo hi ku hlayisa rihango eka nkarhi lowu wa COVID-19:

- Ku tshama u ri karhi u hlamba mavoko hi mati na xisibi.
- Ku siya mpfhuka exikarhi ka vanhu.
- Ku ambala masika loko u ya laha ku nga mintshungu.
- Loko u hetshemula kumbe ku khohlola tirhisa thixu leyi u nga ta yi cukumeta eka malakatsa kumbe u khohlolela eka xikokolo xa wena.

Mukhuhlwana wu horile na Musa u sungurile ku navela swakudya. Sweswi wa tihina hi swakudya. A nga ha hundzuluki na ku hundzuluka. Karabo na tatana wa yena va tlhelerile etlilini va landza mbuyelo wa swikambelo swa COVID-19. Nkateko wa kona, mbuyelo a wu kombisa leswaku a va na yona. Va tit wile va ntshuxekile.

Musa na Karabo va khensile dokodela na vaongori ivi va thelela ekaya. Ku sukela siku rero Musa u tiyisisile leswaku u ambala swiambalo swo kufumela loko ku titimela. A nga ha lavi ku khomiwa hi mukhuhlwana na kambe a tshama a ri karhi a hlamba mavoko hi mati na xisibi. U tiyisisa leswaku u tshama a ambarile masika ku va a ti sirhelela eka COVID-19 na minxaka yin'wana ya mikhuhlwana.

Readers

Ntlawa wa 1-2

- Xilamulana xa kahle
- A ku na mati
- Pfumi na Bobo
- Vuxa wa swikota ku basisa
- Switwari
- Vaboti vo pfuna
- Nyoka exivaleni!
- Xana xi nga haha?
- Dyambu na mpfula!
- Vunwe na Vutivi
- Misisi yikulu
- Ndzalama wa hlamala!
- Tatana u ta vuya rini?
- Chuchekani na pume
- A hi hlayiseni mati
- Jazi ro hundzuriwa
- Va le purasini
- Ndavi u lava ku penda
- Ndzilo!
- Vutshila wa gingirika!

Ntlawa wa 3

- Vanghana eka maxelo hinkwawo!
- Vanhwanyana na mbuti
- A ndzi tsakeli matsavu!
- Va na na vukheta, Khatisa
- Khavisani u vavisekile
- Tintangu tintshwa ta Kwetsimani
- Tsakeriwa loyi a tsakeke!
- Mukapu wo nandziha
- Mati hinkwako!
- Xibelani xa Kulani
- Rhoko yo saseka
- N'wamapurasi Endlani na minkawu
- Nkwangulatilo wa Nhlangano
- Moli na tikhirikete
- Vukahle u khoma khamba!
- Masingita ya timbewu
- Vuvabyi bya tinguluve
- Maqhingha ya Monyai
- Ku navela ka Rifumo ku humelela
- Mandza ya Mbhimbhi yo kajivela
- Ku dyondza hi ta machela
- Ku pfuna kokwana va hola
- Mieheketo ya Ntiyiso ya kahle
- Maendlelo ya VaVhenda
- Mangalani na Xalati
- Ku ringa swakudya swa Xivhenda
- Muhluri u kota ku hlaya nkarhi
- Mutlangi wa le henhla
- Ximilana xo horisa
- Bolo leyi nga lahleka
- Riendzo ro ya entangeni wa swiharhi

Ntlawa wa 4-5

- Ngwenya ya makwanga
- Xingwavila xa nsuku
- Tinyiko
- Lulama u tshama na rihanyo lerinene!
- Soweto
- Tinyoxi
- Xana i xihatla xa yini, Dzuniso?
- Hitekani u twa ku vava ekhwirini
- Tinxaka ta vutleketli
- Ku rihiseta ka tinkuzi
- Nhwanyana wo tlhariha
- Swi kulu eka mina!
- Masungulo mantshwa
- Vafana vo tlhariha
- Muphasi wa tihlampfi
- Nkelunkelu
- Mukhuhlwana
- Nghozi exirhapeni xa Kokwana
- N'warikolwani, wa nhenha!
- Ntangu yo Saseka
- Norho wa Rilaveta

ZENEX
FOUNDATION

MOLTENO
INSTITUTE FOR LANGUAGE AND LITERACY
EST. 1974

Ulwazi Lwethu i phurojeke leyi nga simekiwa na ku nyikiwa mpfuno wa swa timali hi Zenex Foundation ku va yi hlulukisa nongonoko wa matsalwa ya ku hlaya na switirhisiwa swa nseketelo wa vadyondzisi leswi swi nga olova hi ku tirhisa tindzimi ta laha Afrika. Phurojeke leyi yi kongomisiwile eka ku dyondzisa na ku seketela vadyondzi eka Dyondzo ya Masungulo ku va va hlulukisa tindzimi ta vona ta le kaya ta ku hlaya na ku twisisa. Matsalwa yo hlaya ya tsariwile ro sungula hi tindzimi ta kaye ta Afrika hi ku tirhisana na Molteno Institute for Language and Literacies, Nelson Mandela Institute for Education and Rural Development, Room to Read South Africa, na Saide. Switirhisiwa hinkwaswo swi hlulukisiwa tanihi “Switirhisiwa swa Dyondzo leswi nga Pfuleka” kumbe “Open Education resources” (OER).

Please visit our website to download the full copy of this reader:
ulwazilwethu.org.za

Creative Commons Attribution-
NonCommercial-NoDerivatives
(CC BY-NC-ND) 4.0
International Licence

Disclaimer: You are free to download and share this work as long as you attribute Zenex Foundation, but you may not change this work in any way or use it commercially.

